

ÇANAKKALE'NİN "VEFA"LI TALEBELERİ

Fethin manevî mimarlarından olan Şeyh Vefa'nın adını taşıyan Vefa Lisesi 1. Dünya Savaşı'nda mühim vazifeler üstlenmiş, talebelerini ve öğretmenlerini başta Çanakkale olmak üzere cepheye muharip güç olarak göndermişti. Ayrıca savaş yıllarında Vefa Lisesi binaları ve müştemilatı Kızılay hastanesi olarak kullanılmıştı. denilebilir ki "Çanakkale bir vefadır, Vefa'nın bir yanı Çanakkale'dedir."

Mehmet Akif Bal

Tarihçi, Gazi Üniversitesi TUSAŞ Kazan MYO Öğretim Görevlisi

Sömürgeci zihniyetin boğazın sularına gömüldüğü, "bir devrin battığı yer" olarak tabir edilen Çanakkale Cephesi, 1915-16 tarihlerinde Osmanlı toplumunun bütün varlığıyla işgalcilerin karşısına dikildiği kritik bir müdafaa hattıdır. Çanakkale'ye Osmanlı topraklarının farklı bölgelerinden yoğun katılım ve sevkiyat gerçekleşmiş, İslâm coğrafyası da cepheye unutulmayacak bir destek sağlamıştır. Bunun sebebi, işgalcilerin hedefinin bir anlamda İslâm dünyası olmasıydı.

Çanakkale cephesine Osmanlı vilayetlerinden yüksek katılım olmakla birlikte payitaht İstanbul'un hususi bir yeri vardır. Bilhassa Suriçi'ndeki Fatih'in Çanakkale savunmasında en fazla şehit veren yerleşim yeri olması, payitahtın merkezi olma refleksiyle savaşa topyekûn katılımın gerçekleştiğini gösterir. Başta Dârülfünûn olmak üzere Fatih'teki medrese, idadî ve sultânî öğrencileri akın akın cepheye koşmuşlardır.

Bölgedeki okullar arasında Çanakkale'ye en fazla öğrenci gönderen, Dârülfünûn (İstanbul Üniversitesi) olmuştur. Osmanlı'daki ilk tıp fakültesi olan Dârülfünûn-ı Osmanî'nin talebeleri, I. Dünya Savaşı boyunca farklı cephelerde ordu hizmetinde bulundular. Hatta öğretim üyeleri ve öğrencilerin askerî birliklere dağıtılması nedeniyle 1915'te mektep bir süre kapalı kalmış, binası hastane hizmeti görmüştür. Cepheye giden bir diğer yüksek tahsil grubu da hukuk fakültesi talebeleridir. Ekim 1914'te "Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi" adıyla birleştirilen İstanbul medreselerindeki pek çok talebe de Çanakkale'ye ve diğer cephelere gönderilmiş; Medresetü'l-Vâizîn talebelerinin önemli bir kısmı okullarını bitirememiştir.

Çanakkale cephesinde günlük ortalama 300 zayiat verildiği düşünüldüğünde, ciddi sayıda asker ve subaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple 25 Kasım 1915 tarihinden itibaren 1897 doğumlular (18 yaşında olanlar) da cepheye sevk edilmeye başlanmış; payitahttaki Vefa Lisesi, İstanbul Lisesi, Darüşşafaka (o zamanlar Fatih'teydi), Darülmuallimin Okulu (Erkek Öğretmen Okulu), Davutpaşa Lisesi, Gelenbevi Lisesi ve daha sonra kapanacak olan Mercan Sultânîsi talebelerinden yaşları uygun olanlar silahaltına alınmıştır.

Vefa Sultânîsi öğretmenleri ve 1915-16 dönemindeki son sınıf talebeleri.

Bu genç askerlerin çoğu şehit olurken, pek azı gazi olarak geri dönebilmiştir. Faik Reşit Unat'a göre eski Maarif Bakanı Hasan Âli Yücel de 11 Nisan 1915'te Vefa İdadisi'nin son sınıfındayken askere alınan ve 3 yıl boyunca askerlik vazifesini yerine getiren isimlerden biridir. Yedek subay talimgâhına sevk olunan Yücel, eğitim devrelerini tamamlayarak 8 Haziran 1916'da asteğmen, 25 Aralık 1916'da teğmen olur. Mondros Mütarekesi sonrasında, 2 Aralık 1918'de terhis edilir, Dârülfünûn Hukuk Fakültesi'ne yazılır.

Fatih'ten Çanakkale'ye sevk edilenler arasında eğitimciler de vardı. Nuri Güçtekin'in verdiği bilgilere göre, "Gelenbevi Mekteb-i Sultânîsi'nin 14 muallliminden 7'si silahaltındadır. Davutpaşa Mekteb-i Sultânîsi'nin 20 muallliminden 3'ü silahaltına alınmış, 4'ü ise bedel-i nakdî vermek sureti ile görevine devam edebilmiştir. Askere alınan öğretmenler sadece görev yapanlardan oluşmamış, 1915 yılının yazında Dârulmuallimîn'den mezun olan muallim adayı 25 genç, Haziran imtihanlarını vererek muallim olmalarına rağmen mesleklerini icra edecek vakit bile bulamadan 12 gün sonra silâh altına alınmışlardır." Yükseköğrenim ve orta öğretim kurumlarından askere alınan eğitimcilerin yanında, medrese muallimleri de silahaltına alınmıştır.

ÇANAKKALE'DE EN FAZLA ŞEHİT VEREN YERLEŞİM YERİ FATİH'Tİ. BAŞTA DÂRÜLFÜNÛN OLMAK ÜZERE MEDRESE, İDADÎ VE SULTÂNÎ ÖĞRENCİLERİ AKIN AKIN CEPHEYE YAZILMIŞLARDI. EN FAZLA ASKER GÖNDEREN LİSE İSE VEFA LİSESİ'YDİ.

Cepheye en fazla öğrenci gönderen lise

1872 yılında kurulan Vefa Lisesi adını, İstanbul'un fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed'in davetiyle İstanbul'a gelen ve bugünkü Vefa semtini kuran Şeyh Vefa Hazretlerinden, yani Muslihuddin Mustafa İbnülvefâ Efendi'den almıştır. Fethin manevî mimarlarından olan Şeyh Vefa'nın adını taşıyan lise, I. Dünya Savaşı'nda mühim vazifeler üstlenmiş, talebelerini ve eğitimcilerini başta Çanakkale olmak üzere cepheye muharip güç olarak göndermiştir. Ayrıca savaş yıllarında Vefa Lisesi binaları ve müştemilatı da Kızılay hastanesi olarak kullanılmıştır. Bunlarla yetinmeyen Vefa Liseliler, nakdî yardımlarla orduya lojistik destek de sağlamışlardır. Dolayısıyla, "Çanakkale bir vefadır, Vefa'nın bir yanı Çanakkale'dedir" denilebilir.

Döneme şahitlik edenlere göre, Çanakkale Savaşı başladığında Vefa Lisesi'nin 1915-16 eğitim dönemindeki talebe ve öğretmenleri, asker üniforması giymiş, okulun bahçesinde toplanıp marşlar söyleyerek Şehzadebaşı'na çıkmışlar. Meydanda toplanan İstanbullular ise Vefalıları dualarla cepheye uğurlamışlar.

Vefa Sultânîsi son sınıf öğrencileri erken mezun edilerek bazı öğretmenleriyle birlikte gönüllü olarak cepheye gitmiştir. Kalan son sınıf öğrencileri sayıları çok azaldığından İstanbul İnas Sultânîsi (bugünkü Cağaloğlu Anadolu Lisesi) olarak kullanılan binaya taşınır. İstanbul'daki diğer okullar gibi, Vefa Lisesi de öğrencilerinin çoğu geri dönemediğinden 1918'e kadar çok az mezun vermiştir. Nuri Güçtekin'in verdiği bilgiye göre, "Vefa Sultânîsi, 1915-16 ders yılına 18 Eylül 1915 tarihinde başlamıştır. Vefa Mekteb-i Sultânîsi'nin 1914-15 eğitim yılı sonunda toplam öğrenci sayısı 376'dır. Öğrencinin tamamı gündüzlü olarak eğitim görmektedir. Sultânî kısmındaki öğretmenlerin toplam sayısı 24'tür. Bu dönemde öğretmen sayısı, 5'i ibtidâî ve 24'ü tâli olmak üzere 29'dur. Asıl öğretmenlerden 5'i askerdedir. Askerdeki öğretmenlerin boş geçen dersleri vekil öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Okulun silahaltına alınmış olan personeli şunlardır: Riyaziye öğretmeni Fehmi Bey, resim öğretmeni Mehmet Bey, terbiye-i bedeniye öğretmeni İsmail Hakkı Bey, hendese ve resim hattı öğretmeni Mahmud Efendi ve ilk kısım öğretmenlerinden Fehmi Bey'dir.

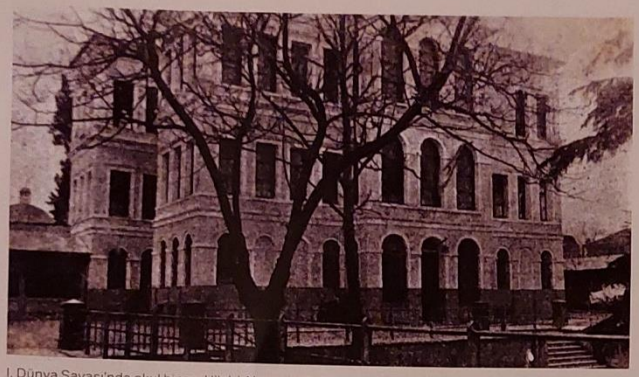
Vefa Mekteb-i Sultânîsi'nin, 1915-16 eğitim yılı, Haziran ayında yapılan genel imtihana giren öğrenci sayısı 423'tür. 1915-16 eğitim yılında, 12. sınıfında eğitim gören 10 öğrencisinden 8'i mezun olmuştur. Bu öğrenciler, Vefa Sultanîsinin verdiği son mezunlardır. Okul bahsedilen yıldan sonra bir süre mezun verememiştir. Vefa Mekteb-i Sultânîsi, 72'si lise kısmından ve diğerleri alt kısmında lise çağına ulaşan öğrencileriyle beraber en az 100 öğrenci ve 5 öğretmenini askere göndermiştir." Buradan hareketle, Fatih'te cepheye en fazla talebe gönderen lise Vefa Lisesi'dir diyebiliriz. Ancak cepheye giden öğrencilerinin kimlik bilgileri hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Taşınmalar sırasında okul arşivindeki bazı belgeler kaybolmuş veya yangınlarda kurtarılamamıştır. Bazı belgeler ise nadir eser ticareti yapanların eline geçip satılmıştır. Ayrıca

TALEBELER SARGI İMALATHANESİNDE ASKERE SARGI BEZİ HAZIRLADILAR

Vefa Lisesi talebeleri ve öğretmenleri, pek çok okulun yaptığı gibi yaralı askerlerin tedavisine katkıda bulunmak için para yardımında bulunmuşlardır. Öğretmenlerin öncülüğünde toplanan bu yardımlar Kızılay'a teslim edilmiştir. İsmail Sabah'ın araştırmasına göre, 23 Mayıs 1915 tarihinde Vefa Mekteb-i Sultânîsi'nden Hilal-i Ahmer Cemiyetine gönderilen bir yazıda şu ifadelere rastlanılmaktadır: "Müdafaa-i vatan uğrunda yaralanan asker kardeşlerimizin emr-i tedavilerine medar olacak muavenet-i naçize olmak üzere mektebimiz heyet-i idare ve talimiyesi tarafından ita edilen 580 ve umum (bütün) sınıflar talebesi tarafından toplanan 977 kuruş ki toplam 1557 kuruş eder. Cemiyet-i muhteremenize takdim ve ilişikteki listede yazılı isimlere ayrıntılı bir makbuz itasına himmet buyurulması rica olunur efendim hazretleri." 580 kuruşu Vefalı öğretmenler tarafından toplanan yardımların yanında, talebelerce toplanan 977 kuruş yardımın sınıflara göre dağılımı ise şöyledir: 6. sınıflar 10 para ve 449 kuruş, 7. ve 8. sınıflar 271 kuruş, 9. sınıf talebesi 20 para 62 kuruş, 11. sınıf talebesi 10 para 91 kuruş, 12. sınıf talebesi 103 kuruş... Nakdî yardımlar dışında, Vefa Lisesi'nin Çanakkale cephesine lojistik katkıları da olmuştur. Talebelerin bir kısmı Gülhane sargı imalathanesinde çalışarak askere sargı bezi hazırlamıştır.

Vefa Liseliler Gülhane'de sargı malzemesi hazırlarken (*Şehbal Mecmuası*).

I. Dünya Savaşı'nda okul binası Hilal-i Ahmer Vefa Hastanesi olunca dersler müştemilatta yapıldı.

mevcut evrakın tamamı tasnif edilemediğinden kullanım dışı kalmıştır.

1872'de kurulan Vefa Lisesi'nde, o döneme ait, araştırmacılara açık tek Osmanlıca belge dahi yoktur. Ne var ki Çanakkale'de şehit olan öğrencilerin bir listesi bulunamasa da bazı belge ve hatıralar bu eksikliği giderecek muhtevaya sahiptir. Örneğin, klasik Türk müziğinde usta bir kemani olan Adnan Ergeneli, çocukluğuna denk gelen savaş yıllarını anlattığı kitabında şunlar aktarır: "O sıralarda amcam, yedek teğmen olarak Çanakkale'de savaşlara katılmıştı. Zavallıyı Vefa Sultânîsi'nin yani Vefa Lisesi'nin son sınıfından almışlar, bu gibi sivilleri eğitmek için açılmış olan talimgâhta bir süre çalıştırarak yetiştirdikten sonra teğmen rütbesiyle Çanakkale'ye göndermişlerdi. Çanakkale Savaşlarının en civcivli zamanında orada çarpışmıştı."

Okul binası hastane oldu

Vefa Lisesi'nin bugün Mütercim Rüştü Paşa Konağı olarak bilinen binası, Balkan Savaşları sırasında (1912-13) Hilal-i Ahmer (Kızılay) tarafından hastane olarak kullanılmıştır. Kızılay belgelerine göre, lisenin o dönemdeki durumu şöyledir: "Vefa Lisesi tatil ve tahliye olunarak yerinde Kızılay Cemiyeti tarafından kurulması üstlenilen yüz elli yataklık hastanenin her türlü gereçleri tamamlanmış, sağlık ve diğer görevlileri tayin edilerek 6 Kasım 1912 tarihinde açılması ve hasta kabulüne muvaffak olunmuştur. Açılış tarihinden Mart ortalarına kadar 523 yaralı ve hasta kabul edilmiştir. Bunlardan 246'sı yaralı ve 377'si hastadır. 281'i iyileşip çıkmış, yaralılardan 4'ü ve hastalardan 32 asker vefat etmiş, 64'ü tedavi altında bulunmuştu. Hastaneyi birçok kişi ziyaret etmiş, hastane özel defterine takdirlerini ihtiva eden düşünceler yazmışlardır. Vefa Hastanesi'nde fahrî olarak hizmet eden yalnız Abdülmuttalib Mükedder ki bir süre vekilharçlık görevini yapmıştır."

Hastanenin hekim kadrosu şu isimlerden oluşmuştur: Baştabip Reşid Bey, operatör Nureddin Paşa, operatör Mehmed Emin Bey, operatör İzzet Fikri Bey, tedavi doktoru Cevdet Bey, tedavi doktoru Aziz Fikret Bey. Amerikalı Dr. Dout ve eşi de beş hastabakıcı kadınla birlikte Kızılay Vefa Hastanesi'nde hizmet etmişlerdir.

İsmail Sabah'ın verdiği bilgilere göre, 18 Aralık 1913 tarihinde İstanbul Maarif Müdüriyetinin Maarif Nezaretine gönderdiği yazıda, "...İdare-i askeriye tarafından hastane haline getirilmiş İstanbul Sultânîsi'nin tahliyesi anında hastalara ait yatakların Vefa Sultânîsi'nin teneffüs hanesine (dinlenme bölümüne) nakil edildiği, binada alan kalmadığı ve belirtilen yatakların talebenin üzerinde sıhhat nokta-i nazarından fena bir tesir..." yapmasından çekinildiğinden, bu yatakların okuldan alınması istenmiştir.

Anlaşılacağı gibi Vefa Lisesi'ne ait Rüştü Paşa Konağı hastane olarak kullanılırken, eğitim öğretim okulun müştemilatında devam etmiştir. Seferberliğin henüz başladığı 5 Ağustos 1914 tarihinde Harbiye Nezareti'nin yayınladığı talimat ile İstanbul'da her türlü hastalık için 10 bin kişilik hasta bakım imkânı olan hastanelerin kurulması amaçlanmıştır. Bu açıdan Vefa Hastanesi, Hilal-i Ahmer tarafından I. Dünya Savaşı sonlarına kadar aynı amaçla kullanılmıştır. Harp döneminde gemilerle İstanbul'a taşınan Çanakkale yaralılarının bir kısmı burada tedavi edilmiş, şehit olan askerler de buradan alınarak Edirnekapı Şehitliğine defnedilmiştir.

Bu hesap, Ahmed Rıfkı'nın kanıyla ödenmiştir

Vefa Lisesi'nin Çanakkale zaferine katkısından bahsederken, genç muallim Ahmed Rıfkı'dan bahsetmemek olmaz. Fransızca muallimi Şehid Ahmed Rıfkı Efendi'nin ismi, Vefa Lisesi ve Çanakkale müdafaası literatürüne Ahmet İhsan Gençcan'ın Çanakkale Savaşlarından Kan Çiçekleri adlı çalışmasıyla girmiştir. Merhum Gençcan, kendisiyle vefatından önce yaptığım bir telefon görüşmesinde bu gerçeği, Vefa'daki Bakkal Selahaddin Efendi'nin oğullarından bizzat öğrendiğini anlatmıştı. Bunun üzerine Vefa semtindeki eski esnaf arasında yaptığım araştırmalar sonrasında, Gençcan'ın anlattığı Selahattin Efendi'nin bakkalına ve kendisinden sonra bu bakkalı işleten oğullarının isimlerine dair bilgilere ulaştım. Merhum Gençcan'ın anlatımına göre Vefa Lisesi'ne yakın bir semt olan Şehzadebaşı'nda ikamet eden Ahmed Rıfkı Efendi, İstanbul'da kısa bir askerî eğitim

Vefa Mekteb-i Sultânîsi'nin 1913-14 dönemi öğretmenleri ve son sınıf talebeleri.

gördükten sonra Çanakkale-Düztepe'deki birliğe bölük komutanı tayin edilmiş. Çeşitli çarpışmalara katılan Ahmed Rıfkı Efendi, 19 Aralık 1915 günü şehit olmuş.

Çanakkale'ye gidişi, şehadeti ve şehadetinden sonra İstanbul'daki ailesinin yaşadıklarına yönelik Gençcan'ın anlatımları duygu yüklüdür: "Yıl 1915. Çanakkale'de kızılca kıyametin koptuğu günler. Aylardan Mayıs... Vefa Lisesi Fransızca Muallimi Ahmed Rıfkı her günkü gibi mektepten içeri girer. Koridorlarda sessizlik hâkimdir. İlk dersi birinci sınıfadır ve aynı suskunluk o sınıfta da vardır. Talebeler başlarını önlerine eğmişler, öylece sıralarında oturuyorlardır. Selâm verir Ahmed Rıfkı, ama çocuklar selâma bile karşılık vermezler! Ahmed Rıfkı iyice şaşırmıştır. Arka sıralarda oturanlardan biri ayağa kalkarak; 'Hocam, mahallemizde eli ayağı tutan abilerimiz Çanakkale'ye gönüllü gittiler! Biz de gitmek istiyoruz, fakat yaşımız tutmuyor, söyler misiniz bize, vatanımız elden giderse sizin verdiğiniz eğitim ne işe yarar?' der. Ahmed Rıfkı'nın konuşacak hâli yoktur! Çocuklar elbette haklıdır ve o an kararını verir. Kendisi de Çanakkale'ye gitmelidir vatan için, Hakk ve hakikat için düşmanla çarpışmalıdır. Yaşlı gözlerle sınıftan çıkar ve mektebin idaresine dilekçesini verir. Arkadaşlarıyla, talebeleriyle vedalaşır, evine gelir. Ahmed Rıfkı'nın hayattaki tek varlığı yaşlı annesi Ayşe Hanım'dır ve Şehzadebaşı semtindeki evlerinde beraber oturmaktadırlar. Durumu annesine anlatır, ondan hakkını helâl etmesini ister. Ardından mahallenin bakkalı, güngörmüş bir zat olan Selâhattin Adil Efendi'ye uğrar ve şöyle der: 'Selâhaddin amca, vatanın bağrına saplanmış olan düşman hançerini Allah'ın izniyle çıkartmaya gidiyorum. Senden isteğim, anamı iaşesiz bırakma! Kısmetse dönüşte borcumu öderim.'

Ahmed Rıfkı Çanakkale-Düztepe'deki birliğine bölük komutanı olarak atanır. Çeşitli cephe ve siper savaşlarına katılır. Fakat 19 Aralık 1915 günü şehid olur. Ahmed Rıfkı'nın şehitlik haberi kısa zamanda İstanbul'a ulaşır. Annesi haberi alır, çok üzülmesine rağmen imanı bütün bir hanım olduğundan hadiseyi tevekkülle karşılar. Aklına, veresiye yiyecek aldığı bakkal gelir. Bakkala gider ve 'Selâhaddin Efendi, oğlum Çanakkale'de şehid düştü. Şehitlik künyesi, eşyaları ve ikramiyesi bir heyetle bu sabah bana ulaştırıldı. Yedi aydır senden veresiye alırız, borcumuzu verelim de oğlum borçlu yatmasın' der. Selâhaddin Efendi, 'Ayşe Hanım, sen okuma yazma bilmezsin, okuma bilen bir yakınını getir de hesabı o çıkarsın' diye karşılık verir. Bunun üzerine Ayşe Hanım, komşusunun kızı Gülşah'la (Gülşah, Ahmet Rıfkı'nın sevdiğidir) birlikte dükkâna gider. Selâhaddin Adil Efendi veresiye defterini Gülşah'ın önüne koyar! Gülşah defteri incelerken hıçkırıklarla ağlamaya başlar. Bu duruma Ayşe Hanım ve dükkândaki diğer müşteriler de şaşırmışlardır. Gülşah'ın yanına gelirler. Gülşah onlara veresiye defterindeki kırmızı harflerle yazılmış satırları gösterir. Şöyle yazıyordur defterde: Bu hesap, Ahmed Rıfkı'nın kanıyla ödenmiştir, vesselâm! O ana kadar hiç konuşmayan bakkal Selâhaddin Efendi, yaşlı gözlerle şu sözleri söyler: 'Ahmed Rıfkı bu vatan uğruna canını feda etti. Biz birkaç parça mal vermekten mi çekineceğiz? Kat be kat helal olsun! Âlem-i berzahta inşaallah bizlere şefaatçi olur.'"

Kaynakça:

Adnan Ergeneli, Çocukluğumun Savaş Yılları Anıları, İstanbul 1993.

Ahmet Zeki İzgöer-Ramazan Tuğ (haz.), *Padişahın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Ankara 2013.

Aziz Doğanay, "Şeyh Vefa Külliyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 39, İstanbul 2010, s. 72-74.

Faik Reşit Unat, "Hasan Âli Yücel", *Belleten*, Nisan 1961, Cilt XXV, Sayı: 98, s. 291-306.

İsmail Sabah, *Çanakkale'nin Şehit Kalemleri*, Ankara 2017.

Lokman Erdemir, "Çanakkale Muharebe Meydanlarından İstanbul Hastanelerine: Sağlık Hizmetleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/1, Sayı:15, s. 91-113.

Lokman Erdemir, "Çanakkale Savaşları Sırasında İstanbul Hastanelerinde İlk Sağlık Hizmetleri ve Şehitlerin Defni", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17: 1 (2012), s. 51-73.

Mehmet Akif Bal, "1915 Çanakkale Savaşlarında Fatih İlçe Okullarının Rolü ve Vefa Lisesi Örneği", *Eğitimin Fatihi*, Mayıs 2016, Sayı: 1, s. 54-58.

Mehmet Akif Bal, "Çanakkale'den Dönemeyen Liseliler", *İlkhaber gazetesi*, 24 Mart 2013.

Mehmet Akif Bal, *Vefa Lisesi Çanakkale Zaferi Armağanı (1915-2015)*, İstanbul 2015.

Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşlarında Kan Çiçekleri*, İstanbul 2003.

Münim Mustafa, *Cepheden Cepheye*, 2. baskı, İstanbul 1998.

Nuri Güçtekin, *Eğitimli Neslin Birinci Dünya Savaşıyla İmtihanı*, İstanbul 2015.

Tuğba Yalçın Aydeniz, "Osmanlı'da İlk Vaiz Yüksek Okulu: Medresetü'l-Vâizîn", *Osmanlı İstanbulu Sempozyumu III*, 25-26 Mayıs 2015, s. 597-621.

TARİH OKUYAN ŞAŞIRMAZ
SAYI 144 | MART 2024 | FİYATI 70 TL | KKTC 90 TL | AVRUPA 15 €
Derin Tarih
DT
ECDADIN İZİNDE ÇANAKKALE
ACI SÜRGÜN
ÂL-İ OSMAN'IN GURBET YILLARI
ÇİÇEK DERMAN'LA MÜZEHHİP MUHSİN DEMİRONAT'A DAİR
KÜLTÜRÜMÜZDE RAMAZAN İMSAKİYELERİ
KARADENİZLİ BİR ÂLİMİN "BATMAYAN GEMİ" PROJESİ